

PUBLIKACIJOS

Gv. BARTKUS

ALBERAS KAMIU: „SIZIFO MITAS“

1940 m. Alberas Kamiu atvyksta iš Alžyro į Paryžių ir dirba sekretoriumi „Pari-suar“ laikraštyje; laisvalaikiu rašo kūrinį „Svetimas“, užrašinėja mintis „Sizifo mitui“. Plonutė knyga, ese apie absurda, buvo baigta vėliau — 1941 m. pradžioje, o išspausdinta tik 1942 m., beveik vienu metu su Žano-Polio Sartro gigantišku filosofiniu traktatu „Būtis ir nebūtis“ (1943)¹.

Tiek viena, tiek kita knyga užima svarbią vietą XX a. Vakarų Europos filosofijoje ir turėjo didelį poveikį prancūzų literatūrai, tačiau istorija rašytojui A. Kamiu buvo prielankesnė. Jei pasiklausime šiuolaikinio prancūzų literatūros tyrinėtojo P.-H. Simono tvirtinimu (duomenis jis ima iš H. Periušo knygos „Prancūzija ir jos jaunimas“), tai išeitų, kad apie 1960 metus studijuojančio jaunimo tarpe A. Kamiu šalia A. Malro ir A. de Sent-Egziuperi buvo vienas iš populiariausių prancūzų rašytojų².

A. Kamiu savo kūryboje išreiškė tam tikros prancūzų visuomenės dalies nuotaikas bei ieškojimus labai sunkiu antrojo pasaulinio karo pradžios metu. Palyginę Ž.-P. Sartro ir A. Kamiu teorinius ir grožinius veikalus, pamatytume kai kurių bendrų bruožų (antai abu rašytojai kalba apie tragiškąją žmogaus stoicizmą absurdo ar nebūties akivaizdoje), tačiau jų kūriniai kartu labai skirtingi: Kamiu yra konkretnesnis, jo problemos remiasi kasdieniškosios patirties faktais, o ir pats rašytojas ese pradžioje pabrėžia, jog jam svarbu individo mąstysena. A. Kamiu apie savo samprotavimų metodą sako, kad jis išplaukiąs iš individualios patirties.

Absurdo problema prancūzų literatūroje itin akcentuojama tada, kai rašytojai ir filosofai patys betarpiškai susiduria su karo grėsme Europoje ir pačiu karu. Tokiu būdu karo beprasmybė, patirta atskiro individo, jam asocijuojasi su absurdo abstrakčia prasme problema. Iš dalies galima

¹ A. Camus, *Le Mythe de Sisyphe, essai sur l'absurde*, Paris, 1942, p. 190; J.-P. Sartre, *L'Être et le Néant, essai d'ontologie phénoménologique*, Paris, 1943, p. 724.

² P.-H. Simon, *Présence de Camus*, Paris, 1962, p. 39.

būtų tvirtinti, kad šio amžiaus ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje prie absurdo problemos aktualumo taip pat prisidėjo karo atmosfera. Be to, nereikia užmiršti ir kapitalizmo sistemos krizės, kurią Vakarai pergyveno antrojo pasaulinio karo išvakarėse. Individo bejėgiškumas pasaulinių įvykių akivaizdoje buvo apibendrintas kaip visos žmonijos bejėgiškumas ją supančio pasaulio atžvilgiu.

Kalbėdamas apie absurdą ir pasaulio priešišumą žmogui, kartais pritardamas ir dažnai polemizuodamas su kitais filosofais bei rašytojais egzistencialistais, A. Kamiu bando reabilituoti žmogaus orumą ir rasti išeitį iš labai nepalankios žmogui padėties. Rašytojas kalba apie panieką lemčią kaip žmogaus maištą, o vėliau — apie kolektyvinę žmonių pasipriešinimą, bendras visų pastangas bandyti spirtis visiems priešiškiems galvams; šios pastangos taip pat reiškia savotišką žmonijos maišto formą. Suartinti žmones, būti atsakingais už visų Žemės žmonių likimą — šia kryptimi evoliucionuoja A. Kamiu kūryba, beje, ryškiai atsiliepianti ir kitų to meto rašytojų (pavyzdžiui, A. de Sent-Egziuperi) kūrybiniam išskojimams.

A. Kamiu ese „Sizifo mitas“ — viena rašytojo kūrybinės raidos pakopa, tai kūrinys, apibendrinantis pirmojo kūrybinio laikotarpio patirtį. Ligi „Sizifo mito“ jo autorius jau buvo išleidęs keletą kūrinių: „Geroji ir išvirkščioji pusė“, „Vestuvės“, spausdino straipsnius laikraščiuose, rašė pirmuosius pjesių variantus („Kaligula“, „Nesusipratimas“), pagaliau „Svetimą“, kuris išspausdintas tais pat metais, kaip ir „Sizifo mitas“. Šie du kūriniai yra glaudžiai susiję: „Svetimas“ yra absurdo literatūrinė iliustracija, „Sizifo mitas“ — „Svetimojo“ idėjinė interpretacija.

Viename straipsnyje P.-H. Simonas pabrėžia, kad nuo pat pirmųjų kūrinių visoje A. Kamiu kūryboje ryškiai išreikšta pasaulio prieštarin-gumo idėja — pradžioje sąvokomis „geroji“ ir „išvirkščioji“ pusė, o paskui pasaulio kontrastingumą suvokimu. Jaunasis Kamiu suprato, rašo kritikas, kad galimybė maloniai naudoti meno vaisius „civilizacija suteikia tam tikrą rafinuotą laimę, tokiu būdu, iš vieno taško žiūrint, egzistencija turi vertingą pusę, o, iš kitos pusės, jautulingas, žemės dovanas aistringai pajutęs jaunuolis pastebėjo, kad jis nebuvo koks dievas, o tik žmogus, tai yra — gyvis, kuris neišvengs mirties ir kuris apie tai pats žino; tokiu būdu jo gamtiškasis egzistavimas turi išvirkščiąją pusę, ir to užtenka, kad žmogus pasidarytų neramus“³. Žmogus su aiškia sąmone pastoviai jaučiasi laimingas ir nelaimingas — toks dialektinis žmogaus dvasios konfliktas. Panašus priešingumų supynimas, P.-H. Simono nuomone, yra didelė dovana — jos dėka rašytojas jaudina skaitytoją, paliečia jo širdį.

³ P.-H. Simon, *Le Combat contre les mandarins*. Camus. Collection Génies et Réalités, (Paris), Hachette, 1964, p. 110.

Pirmuosiuose A. Kamiu kūrinuose akcentuojamas „atkaklaus žmogaus heroiškumas pasaulyje“. „Sizifo mite“ atkaklumas ir didvyriškumas absurdo akivaizdoje pasiekia apogėjų, peraugdamas į maištą. Vėlesnėje Kamiu kūryboje akcentas pasistūmėja — žmogus, supratęs solidarumo ir tiesos būtinumą, pašvenčia save veiklai, kad tarnautų kitų labui. „Galima pagrįstai galvoti, kad vyko Kamiu konversija optimizmo ir humaniškumo kryptimi“¹.

„Sizifo mite“ sutinkamos svarbiausios A. Kamiu filosofinės sąvokos būtų: savizudybė, absurdas, maištas, laisvė, aistra ir kt. Kamiu, panašiai kaip ir kiti jo amžininkai (pavyzdžiui, ateistai egzistencialistai), būties, žmogaus egzistencijos problema domisi iš anksto atsiribojęs nuo klausimų apie dievą, dvasią ir pan. („Dieu est mort — dievas yra miręs“ — ši formulė lyg aksioma apibrėžia svarstymų ribą: tik žmogus ir žmogaus santykis su konkrečiu jį supančiu pasauliu.)

Originalus ir savitas yra A. Kamiu išeities taškas: samprotavimai apie savizudybę; tai nėra socialinė studija, netgi ne veiksmo ir ne psichologinė studija, — rašytoją domina atsakymas, ar verta žudytis, ar ne, nes atsakymas — tai gyvenimo prasmės problema. Jeigu gyvenimas nėra vertas pastangų gyventi, tai lieka tik nusižudyti; ir vis tiktai žmonės gyvena. Kodėl gi taip? Ir Kamiu dekartišku nuoseklumu, logiškai išanalizuoja atsiradusią problemą.

„Sizifo mite“ dažnai vartojami tokie posakiai ir terminai: „absurdo žmogus“ (l' homme absurde), „absurdo pasaulis“ (le monde absurde), „absurdo filosofija“ (la philosophie absurde), taip pat žodžiai „l' absurde“, „l' absurdité“ ir kt. Snekamojoje kalboje žodis „absurdas“ reikštų veiksmą ar žodį, kurie neturi prasmės. Filosofų egzistencialistų raštuose žodžiu „absurdas“ išreiškiama sąvoka — gyvenimo be būtinumo ir be tikslo ne-naudingumas. A. Kamiu kūryboje žodis „absurdas“ turi kitą prasmę. Įžanginiame „Sizifo mito“ žodyje autorius sako, kad jo dėmesys bus sukoncentruotas į mūsų šimtmetyje išryškėjusį absurdo jausmą arba jutimą (sensibilité absurde), bet ne į absurdo filosofiją, kuri amžininkams lieka nežinoma. Absurdas yra pasaulio dėsnis, o kartu proto maištingas pasipiktinimas, nes proto įstatymas yra išmintingas motyvavimas, — absurdas ir išmintis negali būti kartu. Absurdo žmogus — tai ne beprotis, priešingai — tai išmintingas žmogus, suvokęs ir pajutęs pasaulio beprasmybę. Pagaliau, pačio A. Kamiu žodžiais tariant, absurdas — tai „susidūrimas tarp to, kas iracionalu, ir begalinio šviesos troškimo, kurio šauksmas girdėti pačioje žmogaus sielos gilumoje“.

Absurdiškumo jausmas atsiranda staigiai, daugiausia nelauktai, nes jis yra nemalonus. Antai tam tikroms valandomis žmogus staiga gali

¹ Ten pat.

pajusti, kokie mechaniški, automatiški ir beprasmiški yra jo veiksmai: žmogus kartoja juos diena iš dienos, metai iš metų — panašiai kaip automatiškai savo pareigas vykde „Svetimo“ herojus Merso,— kol vieną kartą išskyla viską griauantis: kodėl?! Negi tik dėl to žmogus gyvena, kad vykdytų automato funkcijas?! Arba vėl,— viskas gali pasirodyti beprasmiška, kai vieną kartą pasijunti esąs kažkoks taškas laiko kreivėje, kuri būtinai baigiasi mirtimi, neišvengiama ir nuo žmogaus nepriklausančia nebūtimi po buvimo. Ir laikas, taip su juo susidūrus, gali atrodyti pikčiausiu priešu, panašiai kaip mirtis, kurios niekas nėra patyręs, bet visi žino, jog ji neišvengiama; jeigu mirštama, tada ir žmogaus ateitis, ir visa tai, kas pragyventa, susilygina su nuliu.

A. Kamiu manymu, absurdo jausmas kiekvienu momentu gali pasibelsti į mūsų sąmonę — tuomet nustembama, o su tuo prasideda mąstymas. Atsiradusioji sąmonė yra gėris. Tik sąmonės dėka žmogus išeis iš beviltiškos aklavietės. Sąmonė daro žmogų didelį, kaip tai matyti iš Sizifo pavyzdžio. Sizifas, nenugalėdamas dievų valios (jie privertė jį amžinai ir beprasmiškai ritinti akmenį į kalną), iš šio lemties absurdiškumo vaduojasi minties maištu: suvokia panieką savo nenugalimam likimui.

Čia išryškėja įdomi paralelė tarp A. Kamiu ir XVII a. prancūzų mąstytojo, „Minčių“ autoriaus Blezo Paskalio. Šis atmeta mechanistinę dekartiskai optimistišką ir racionalistinę pasaulio bei žmogaus suvokimą ir sukuria savitą paskališkai tragišką požiūrį į žmogų — pasaulis yra begalinis, jis tyli, o tai baugina mąstytoją: „Amžina begalinių erdvių tylą man kelia baimę“. B. Paskalio, kaip ir A. Kamiu, žmogus yra kartu ir menkas, ir didingas. Žmogaus menkumą, anot Paskalio, sudaro tai, kad niekas jam negali parodyti tiesos, žmogaus proto sprendimai priklauso nuo daugybės veiksnių: išorės sąlygų, įsivaizdavimo, nuotaikos ir t. t. Tačiau žmogus yra didingas tuo, kad pažįsta savo menkumą: „Medis nežino, kad yra pasigailėjimo vertas“. Net būdamas fiziškai silpnas, žmogus yra didingas, nes žino, nuo ko, nuo kokių stipresnių jėgų miršta: „Žmogus — tik silpna gamtos nendré; bet toji nendré — mąstanti. Nereikia, kad visa Visata susiorganizuotų žmogų pražudyti; kad žmogus numirtų, užtenka kvapo, vandens lašo. Nors žmogus žūtų nuo Visatos jėgų, jis vis tik didingesnis už jas, nes žino, nuo ko žūva“⁵.

Grijtant prie A. Kamiu minčių apie absurdą, svarbu dar kartą pabrėžti, ką jis vadina absurdu: „Griežta žodžio reikšme absurdas nėra nei pasaulis, nei aš pats, o tik tas santykis, kuris atsiranda tarp pasaulio ir manęs“.

Jei pripažįstama, kad gyvenimas neturi prasmės, tai visgi kodėl masiškai nesizudoma? Tai rodo praktika. Rašytojas atsako — todėl, kad su-

⁵ B. Pascal, *Pensées*, *Moralistes français du XVII siècle*, Moscou, 1967, p. p. 56, 75, 76.

kylama prieš absurdiškumą. Šitaip šalia absurdo temos atsiranda kita — maišto tema.

Iš tokios situacijos, kurioje atsiduria žmogus, jį gali išvesti tik maištas — maištas prieš absurdą. Tai reikėtų, jog absurdą reikia suprasti, įsisąmoninti, o po to seks panika — absurdas bus atmetamas, nors nesunaikinamas, ir — kaip priešpastatymas jam — bus kuriamos žmogiškos moralinės vertybės. A. Kamiu nurodo svarbiausius maišto bruožus: maištas vykdomas drąsiai ir išdidžiai, jis yra įsisąmonintas ir vienišas, nes žmogui vienam reikia susigrumti su už jį galingesne realybe. Maištas negali suteikti vilties, nes gyvenama absoliučios mirties perspektyvoje — mirties niekas neišvengs, maištas nenuves prie pergalės; tik viena jis gali padaryti — parodyti žmogų, ginantį savo žmogiškąjį orumą, nenugalimų jėgų akivaizdoje teigiantį savo norą būti savarankišku ir pačiu savimi.

Būtina maišto sąlyga — laisvė. Ji — lyg savotiškas sąmonės ginklas. Kol žmogus automatiškai vykdo savo mechaninį darbą, jis yra tos kasdienybės rutinos vergas. Laisvė ligi absurdo patirties, A. Kamiu filosofijos požiūriu, buvo tik iliuzorinė, nes ji priklausė nuo principų. Patyrus absurdą, panašūs principai atkrita, nes į juos žiūrima mirties masteliu, o tai reiškia, kad jie šiuo atžvilgiu yra visai reliatyvūs. Pagaliau laisvė yra savaiminis dalykas žmogui — niekas negali priversti žudyti ar nesižudyti, tokiu būdu ji taip pat panaudojama kovai prieš absurdą. Žmogus, išsirinkdamas gyvenimą per laisvę ir maištą, neigia absurdą, nors jo nesunaikina.

Patyręs absurdą ir pasirinkęs gyvenimą, o ne savižudybę, žmogus iš naujo įvertina ir ypač vertina kiekvieną būties akimirką. Iš jų susipina ištisa grandinė, ir taip išsikristalizuoja žmogaus siekimas — gyventi kuo ilgiau, kuo giliau pajusti gyvenimo aistrą: kiekvienoje akimirkoje jausti egzistavimo momento džiaugsmą. Iš to peršasi tokia išvada: absurdo patirtis neatima gyvenimo iš žmogaus ir nepasmerkia jo paties išsirinktai mirčiai, priešingai — žmogų gražina gyvenimui. Žmogus praturtina save naujais pojūčiais, pojūčių skoniu. Tai nereiškia, kad gyvenimas paverčiamas tik švente. Jame yra visokių sunkumų ir šešėlių, o didžiausiu tebelieka tas, kad kiekvienas dalykas projektuojamas neišvengiamai mirčiai.

Pradėjęs nuo svarstymų apie mirtį ir savižudybę, A. Kamiu savo samprotavimus baigia gyvenimo teigimu, džiaugsmo troškimu stoisikos ir sąmoningos būties akimirkos sąlygomis. Siuolaikinis jaunas prancūzų literatūros kritikas Roberas Liupė, kalbėdamas apie A. Kamiu, taip atsiliepia apie pastarojo ieškojimus: „Svarbiausioji Kamiu mintis yra tokia:

per atskirus raidos etapus priversti sąmonę maištaujant kovoti su kančia ir blogiu“⁶.

Vertindama A. Kamiu filosofinį palikimą, tarybinė marksistinė literatūros kritika pabrėžia šio rašytojo prieštarumus ir trūkumus, o ypač jo pozicijas maišto požiūriu. Antai I. Škunajeva straipsnyje „Alberas Kamiu“ sako, jog absurdo mąstymas veda į nepaklusnumą „slegiančios lemties jėgai“, tačiau tas maišto supratimas esąs abstraktus, neturįs konkrečios socialinės-klasinės prasmės, dėl to A. Kamiu nepaklusnumas esąs anarchistinis, individualistinis ir neoriginalus⁷.

Vertindama A. Kamiu filosofines koncepcijas ir jo kūrybą, E. Evnina remiasi rašytojo santykiu su socialistine stovykla⁸. Nors rašytojas buvo pasiskelbęs „skurdo advokatu“, tačiau, nesivadovaudamas klasinėmis pozicijomis, jis vienodai gynęs ir persekiojamus Graikijos komunistus, ir kontrrevoliucinius elementus... Toks dangstymasis revoliuciniu rūbu ir maištinga fraze, atsiribojant nuo klasinės kovos, būdingas smulkiaburžuaziniam anarchistui, o ne tikrajam revoliucionieriui kovotojui. Tai reikia nuolat turėti prieš akis, skaitant A. Kamiu kūrybą ir nuolat prisimenant, kad jo filosofija — idealistinė.

Tačiau tarybiniai kritikai neužmiršta ir pozityvaus etinio A. Kamiu palikimo. Rašytoją, I. Škunajevos žodžiais tariant, charakterizuoja „savotiška stoiko moralė, teisingiau, stoiko nusiteikimas, išraiškingai perteiktas „Sizifo mite“⁹. Sizifas nenulenkę galvos dievams, nepasidarė jų vergu, ir, gindamas savo orumą, išdidžiai piktindamasis, savo nelaisvę pavertė laisve, nežiūrint į tai, kad likimo nustatytos ribos žmogų laiko suspaudusios tarp „sienų“.

Mintys apie absurda, o ypač apie kylantį iš jo maištą, etiniu požiūriu yra savotiškas A. Kamiu protestas prieš konformizmą, prieš kompromisines tendencijas, prieš vergišką individo susitaikymą su gyvenimo srove.

Šis teorinis A. Kamiu kūrinys yra savotiškas pamatas grožinei jo kūrybai suprasti, tačiau, antra vertus, abstrakti jo prasmė truputį nublinksta, nes geriausiuose grožiniuose A. Kamiu kūrinuose „absurdo“ teorija „įsikūnija realistiniuose žmonių paveiksluose, jų veiksmuose ir likimuose, įgyja žymiai konkretesnę socialinę istorinę, o ne metafizinę reikšmę. Jeigu šito nebūtų atsitikę, Kamiu nebūtų tapęs dideliu ir rimtu menininku“¹⁰.

Norint žinoti, kokią vietą A. Kamiu knygoje užima žemiau spausdinamos „Sizifo mito“ ištraukos, reikia nors ir labai prabėgomis užsiminti

⁶ R. de Luppe, Albert Camus, Paris, 1952, p. 58.

⁷ И. Д. Шкунаева, Современная французская литература, М., 1961, стр. 163.

⁸ Е. М. Евнина, Современный французский роман (1940—1960), М., 1962, стр. 118.

⁹ И. Д. Шкунаева, Современная французская литература, стр. 166.

¹⁰ Ten pat, p. 168.

apie knygos kompoziciją. „Sizifo mitas“— keturių didesnių skyrių knyga — prasideda žodžiais: „Yra tikrai viena tikrai rimta filosofinė problema: tai savizudybė“. Šį teiginį reikėtų suprasti simboliškai. Kas gi gali būti brangiau žmogui, jei ne gyvybė?! Ji — lyg matas, lyg mastelis rašytojo keliamai problemai išmatuoti; be to, tai — įsakmus kreipinys į kiekvieną skaitytoją, kad individualios patirties dėka (apie mirtį pagalvoja visi) imperatyviau skambėtų pats klausimo sprendimas. Panašiai sąlyginai reikėtų suprasti ir kitas A. Kamiu kūrinio vietas, pavyzdžiui, svarstymus apie G. Galilėjų ir jo atsisakymą savo mokslinio atradimo — rašytojui svarbu, kiek nuo atrastos tiesos priklauso iš to kylantys veiksmai (Kamiau vertinimo kriterijus) — būtent šiuo aspektu, o ne bendrąja principų prasme jis žiūri į Galilėjų. Žemės sukimasis nieko nesako, ar žmogui reikia gyventi, ar mirti,— gyvenimas lieka gyvenimu; žmogišku masteliu imant, gyvenimo prasmę lemia tik pats gyvenimas, paties žmogaus elgesys.

Svarbiausieji knygos skyriai yra pirmas ir ketvirtas. Pirmajame — „Absurdo mąstymas“ (un Raisonnement absurde) — rašytojas išdėsto svarbiausius savo filosofijos teiginius. Pradžioje kalbama apie tai, kaip ir kada atsiranda absurdo pajautimas, koks sąmonės vaidmuo žmogaus gyvenime. Rašytoją domina aplinka — „absurdo sienos“, — kurioje vyksta žmogiškojo egzistavimo drama. Poskyryje „Filosofinė savizudybė“ autorius polemizuoja su kitais filosofais, kurie iš absurdo situacijos nori išeiti, įvesdami vilties sąvoką. Poskyryje „Absurdo laisvė“ autorius atsako į knygos pradžioje užduotą klausimą: ar absurdo jausmą būtina turi lydėti savizudybė; autorius bando duoti savąjį (tuo pačiu save lyg ir priešpastatydamas S. Kirkegorui, K. Jaspersui, L. Sestovui ir kitiems, kurių filosofiją jis pavadina proto savizudybe) absurdo problemos sprendimą: į maištą per laisvę, suvoktą iš absurdo pozicijos. Pastarąją jis pavadina „absurdo laisve“ dėl to, kad nori pažymėti naują žodžio „laisvė“ prasmę — pajutus ir įsisąmoninus absurda, vadinasi, kai atsiranda absurdo patyrimas.

Antras skyrius — „Absurdo žmogus“ (l'Homme absurde) — skirtas absurdo žmogaus moralės klausimams. Rašytojas atsisako nuo imperatyvių ir suabsoliutintų žmonių elgesio normų. Matuojant absurdo ir mirties masteliu, nelieka jokių absoliučių vertybių, lieka tik aksioma: „Viskas yra leista“; šio posakio nereikia suprasti paraidžiui — jog nieko nėra draudžiamo (kaip kad sakykim, iš Ž.-Ž. Ruso teorijos apie gamtiškąją žmogų nereikia daryti išvados, jog reikia vaikščioti keturiomis); rašytojas nori pasakyti, kad žmogaus poelgiai yra reliatyvūs ir suvaidinti, o absurdo masteliu — beprasmiški, dirbtini, beverčiai, nors pats žmogus įsivaizduoja priešingai. Rašytojas pagal veiksmus suskirsto žmones į tris grupes: donžuanai, komedijų aktoriai ir avantiūristai-užkariautojai;

visų jų vienas bendras bruožas — jie vaidina. Visi jie, o ypač aktorius, yra simboliškai pamokantys; pavyzdžiui, aktorius sukuria herojaus paveikslą, kuris penkiasdešimtyje kvadratinų metrų egzistuoja tris valandas — kaip ir žmogus (tik ilgiau) tarp absurdo sienų.

Trečias skyrius — „Absurdo kūryba“ (la Création absurde) — skirtas ryškiausiajam absurdo žmogui — pačiam kūrėjui. Absurdo kūryba — pasaulio absurdiško pajautimo išraiška. Kūryba menininkui leidžia išreikšti savo sąmonę. Menas pavaizduoja mechanistinį, antihumanišką gyvenimą, kitos paskirties jis neturi. Rašytojas, kaip ir kiekvienas kitas menininkas, kurdamas turi nuolat prisiminti, kad jo kūryba — be ateities; ji — tik absurdiško momento fiksacija, nes kūrėjas, kaip ir kiekvienas kitas žmogus, negali meno dėka išsivaduoti iš „absurdo sienų“, bet menininkas yra žmogus, kuris labiausiai įsisąmonina savo absurdo būtį.

Paskutiniame knygos skyriuje, kurio vardu pavadinta pati knyga, rašytojas simboliu ir meniniu paveikslu — mitu apie Sizifą — duoda autorius įsivaizduojamą žmonijos egzistavimo paveikslą¹¹.

Cia spausdinamos ištraukos yra paimtos iš pirmojo „Sizifo mito“ knygos skyriaus (pirmas, antras ir ketvirtas poskyriai).

Galima ir reikia pasakyti keletą žodžių apie A. Kamiu kaip žodžio meistrą. Jį skaitant, pirmiausia į akis krinta frazės glaustumas, lakoniškumas, didelis minties krūvis. Ž.-P. Sartras, taip pat daug kas iš kritikų pastebėjo, kad A. Kamiu sakinio struktūra primena klasicistų ir švietėjų prozaikų kūrinius. Sakinys lengvas, periodai rišlūs, sintaksiškai išbaigti, mintis — aforistiška. Tačiau tai nereiškia, kad A. Kamiu lengvai suprantamas. Priešingai, Kamiu — rašytojas, kurį reikia skaityti neskubant. Jo išsirinktas žodis labai dažnai turi ne tiesioginę leksinę, o antrinę reikšmę, simbolinę prasmę. Mintis pilna įvairių niuansų, labai subtili. Be to, A. Kamiu mintis labai kondensuota, turinti didelį prasminį krūvį. Susidaro įspūdis, kad rašytojas nusako tik minties kontūrą, ir skaitytojas pats turi ieškoti jos ribų; ir vargas tingiajam! Jam pasirodys, kad Kamiu pernelyg sunkus ir nesuprantamas rašytojas. Nereikėtų užmiršti, kad rašytojo tekstuose nereta lengva, bet paslėpta ironija, vienur-kitur lyrinis atodūsis ir pagaliau nuolatinis perėjimas nuo pasakojimo prie pasikalbėjimo, nuo objektyvaus pasakojimo prie subjektyvios patirties ir pojūčio įpynimo.

„Sizifo mitas“ nėra filosofinis traktatas griežta šio žodžio prasme, bet kartu jo nepriskirsi ir prie beletristinių kūrinių. Toks neapibrėžtumas žanriniu požiūriu leidžia rašytojui atsisakyti nuo mokslinių terminų griež-

¹¹ Apie Sizifo legendą buvo kalbėta „Problemų“ 1969 m. 2 numeryje (p. 77–78). Prie „Sizifo mito“ A. Kamiu yra pridėjęs trumpą priedą: „Viltis ir absurdas Franco Kafkos kūryboje“.

tumo ir į dėstomą medžiagą žiūrėti su lengvu pasakotojo-eseisto nerūpestingumu, tariamu neatsakingumu.

Visa tai sudaro daug sunkumų, verčiant A. Kamiu kūrinis. Daugiausia jų atsiranda tada, kai susiduriama su A. Kamiu terminais, kalbos metaforiskumu ir žodžių simboline reikšme. Antai rašytojas vartoja posakį „absurdo sienos“; šiuo atveju sunku pasakyti, ar „absurdo sienos“ yra jo filosofijos terminas, ar paprasčiausiai kiek neįprasta savita metafora. Kitąsyk rašytojas įprastam ir visuotinai priimtam terminui suteikia tiek išplėstą reikšmę, kad tenka jį versti visai kitu žodžiu (pavyzdžiui: *le thème* — tema, problema). Net žodis „savizudybė“ turi dvi prasmes: be tiesioginės dar ir tokią — proto kapituliacija prieš nesuprantamus dalykus, dirbtinės išeities ieškojimas. Keblu tais atvejais, kai rašytojas šalia savo termino stilistiniais sumetimais vartoja jo sinonimą; tada neaišku — ar tai naujas terminas, ar seno pakaitalas (taip atsitinka su žodžiais „esprit“, „raison“, kurie kai kada yra vartojami kaip terminai, o kai kada — kaip sinonimai). Kai kuriuos simboliškus posakius galima paaiškinti nesunkiai (pavyzdžiui, „*les jeux stériles*“ — pažodžiui: nevaisingi žaidimai, t. y. beprasmiški veiklos aktai, kai jie rimtai priimami ir apie juos rimtai galvojama), tačiau daug A. Kamiu posakių paaiškinami labai sunkiai („*paix empoisonnée*“, „*renoncement mortel*“, „*peuple d'irrationalnels*“ ir t. t.; pažodžiui: užnuodyta taika, mirtinas atsisakymas, iracionalių liaudis). Juos tenka versti, pasikliaujant intuicija, toli gražu negarantuojant už tikslumą. Tačiau tebūnie skaitytojas atlaidus. . .